

- 1-інші, бәріміз тату болайық.
 - 2-інші, біріміз-бірімізге көмектесейік.
 - 3-інші, құр бетімізге шулай бермейік.
 - 4-інші, әсіресе сабақ үстінде тыныш отырайық.
- Мұнда сызықша немен нені қосып тұр?

Жұмбақтар: Жалт-жұлт етеді; жалмай жұтады (у...)

- Шым-шытыр, шиедей қотыр (жол...)
 - Күлдір-күлдір жарғағым қартайғанша тозбайды (құла...)
 - Қатар-қатар тас қойдым, жирен атты бос қойдым (т... т)
- Мұнда қосарлық белгі неге қойылған?

(«Әліп-би», 83-бет)

Сөз тудыру.

Тәртіп – тәртіпші	Ән –
Қой – қойшы	Өлең –
Түйе –	Оқу –
Жылқы –	Оқыту –
Мал –	Үйрету –
Аң –	Үйрету –
Етік –	Қат –
Балық –	Күзет –

Жауап жазу.

Тәртіп, тәртіпші, жиын, шүберек деген сөздердің жазуы

- Жиылыс қайда болған?
- Не туралы болған?
- Тәртіпті неге керек қылған?
- Кейде бор нағылған?
- Кейде шүберек нағылған?
- Немесе орындықтар кәйткен?
- Тәртіпші сайлау керек деген кім?
- Кімдер жиылған?
- Жиын ағасы кім болған?
- Тәртіпшінің міндеттері нендей?

1-інші	4-інші
2-інші	5-інші
3-інші	

§ 13. ТАСТАРЛЫҚ (–)

Шәкірт әңгімесі

Мұғалім сабақ сұрағанда, Мұрат білмеді.

– Сабақты неге білмейсің? Оқымадың ба?

– Қолым тимеді, ағатай!

– Не істедің?

– Үй шаруасына айналыстым.

– Сенен басқа үй шаруасын істейтін адам болмады ма?

– Әкем үйде жоқ. Жолаушы кеткен. Апам ауырып жатыр.

– Отыра ғой, шырағым.

Осында ұзын сызықша (–) қандай-қандай айтпай тастаған сөздердің орнында тұр?

Мұғалім сабақ сұрағанда, Мұрат білмеді.

Осы сөйлемнің ішінде неше сөз бар?

1 – не деген сөз?

4 – не деген сөз?

2 – не деген сөз?

5 – не деген сөз?

3 – не деген сөз?

Мұнда тастарлық белгі (–) нендей тасталған сөздің орнында тұр?

(«Әліп-би», 84-бет)

Сөз туғызу.

Сайла – сайлау

Тазалық – тазалықшы

Жаса –

Камитет –

Бақыла –

Сайлау –

Қой –

Жасау –

Бол –

Бақылау –

Тұр –

Қою –

Кеңес –

Болу –

Тұру –

Кеңесу –

Жауап жазу.

Жиылыс қашан болған?

Қайда болған?

Неңдей қаулы жасалған?

Әуелі

Екінші

Үшінші

Құлаққаттың басына не жазылған?

Ішіне не жазылған?

1 – 5 –

2 – 6 –

3 – 7 –

4 –

(«Әліп-би»), 86-бет)

Буындау.

Мынау сөздерді буындандар.

Жанжалдасып. Түзелгенше.

Келемеждеймін. Жарамсақтанатын.

Жұмыс.

уы, ыуы Ой. Сайлау. Үй. Сайлану. Мінез.
Жұмыстың, ойы, сайлауы, үйі, сайлануы, мінезі.
Менің ойым
Сенің ойың

Сөз туғызу.

Ұқып – ұқыпты	Салақ – салақтық
Құнтақ –	Олақ –
Жинақ –	Кесір –
Еп –	Жалқау –

Буындау.

Мынау сөздерді буындандар.

Сайын. Дәйім. Уайым. Қойып. Жуып. Қояды.

Көшіру. Ұу. Дұу. Сұу. Бұу. Құу. Жұу.
ұу, үу Ұуат. Сұуат. Бұуаз. Құуат. Жұуан.
ұуы Ұуық. Суық. Бұуын. Құуық. Жұуық. Сұуып.
 Бұуып. Құуып. Жұуып. Тұуып. Сұуыр.
 Бұуылдық. Құуырдақ.

Жұмыс.	Сабақтас.	Жолдас.	Құрдас.
	Мырзаш	менің
	«	сенің
	«	Әліштің

Менің жұмбақ жолдасым	бар.	Мырзаш жаман ұялды.
Сенің жұмбақ	бар.	Мен жаман
Әліштің жұмбақ	бар.	Сен жаман
Біздің жұмбақ	бар.	Біз жаман
Сіздің жұмбақ	бар.	Сіз жаман
Мықандардың жұмбақ .	бар.	Мықандар жаман

Буындау. Мынау сөздерді буындандар.
 («Әліп-би»), 87-бет)

Жұмыс.	Көсеумен от көсейді.
Қойшы қой бағады.	Оқтаумен.
Жылқышы	Тұтқышпен
Етікші	Тоқпақпен
Егінші	Қауғамен
Балықшы	Айырмен
Әнші	Қырықтықпен
Өлеңші	Кетпенмен
Мұғалім	Сүйменмен
Дәрігер	Күрекпен
Қатшы	

(«Әліп-би»), 88-бет)

Көшіру. Мақал.
 Көзің ауырса, қолың тый.
 Ішің ауырса, тамағың тый.

Жұмбақ. Тій десем тіймейді,
Тійме десем тійеді.

(«Әліп-би», 89-бет)

Буындасу. Сүгіреттеріміз. Құлаққаттарымыз. Есімдеріміздің. Қабырғаларында. Түгендеуіштері.

(«Әліп-би», 90-бет)

Жұмыс. Өз бөлімінің түгендеуішін жасау.

(«Әліп-би», 91-бет)

Көшіру. Алысып-жұлысып, айтысып-тартысып,
тістесіп-тебісіп, ұрысып-керісіп.
Шөп-шалам, жүн-жұрқа, тері-терсек,
бау-шу, қыл-қыбыр, жаман-жұман,
жаман-жәутік.

Буындау. Мынау сөздерді буындап, бұтарлап өткеннен кейін жатқа жаздыру.

Мұрнымызды жыбыршытып түшкіртті,
Тамағымызды жыбыршытып жөткіртті.

(«Әліп-би», 92-бет)

Көшіру. Неше сағат. Нешінші сағат?

1 сағат 7 сағат 1-сағат 7-сағат
2 сағат 8 сағат 2-сағат 8-сағат
3 сағат 9 сағат 3-сағат 9-сағат
4 сағат 10 сағат 4-сағат 10-сағат
5 сағат 11 сағат 5-сағат 11-сағат
6 сағат 12 сағат 6-сағат 12-сағат

Жұмбақ. Айналар күннің көзін бір диірмен
Жасалған оң жағынан күн көрінген.
Ішінде қылдан нәзік бір жібі бар,
Ол жіпті қолы **сынғыр** кім иірген?

(«Әліп-би», 93-бет)

Жұмыс. Сан сөздерді сипырға (цифрға) айналдырындар.

Неше ірет?	Нешінші ірет?
бір ірет	бірінші ірет
екі ірет	екінші ірет
үш ірет	үшінші ірет
төрт ірет.	төртінші ірет
бес ірет	бесінші ірет
алты ірет	алтыншы ірет
жеті ірет	жетінші ірет
сегіз ірет	сегізінші ірет
тоғыз ірет	тоғызыншы ірет
он ірет	оныншы ірет

Сипырларды сөзге айналдырыңдар.

1-2 ірет	бір-екі рет	5-6 ірет
2-3 ірет		6-7 ірет
3-4 ірет.		7-8 ірет
4-5 ірет		8-9 ірет

Көшіру. Ай аттары: Өктәбр, нойабыр, декабір, ғынуар, пебірал, март, әпірел, май, үйін, үйіл, ағус, сентәбір.

(«Әліп-би», 94-бет)

Буындау. Жиылыста. Міндетімізді. Қуанғанымызды.

Көшіру. Кітаптан комитетші міндетін көшіру.

Бақылау.

Сен қара.	Басқалар да қарау керек.
Сен қой.	Басқалар да қою керек.
Сен жүр.	Басқалар да жүру керек.
Сен кел.	Басқалар да келу керек.
Сен көрсет.	Басқалар да көрсету керек.
Сен атқар.	Басқалар да атқару керек.
Сен ескерт.	Басқалар да ескерту керек.
Сен жаса.	Басқалар да жасау керек.

Осында бір олай, бір былай айтылып өзгерген сөзді шығарып жазыңдар (олай айтылған түрін де, былай айтылған түрін де алу керек).

Нұсқа: қара – қарау

Жұмыс. Күз белгісін жазған тәртіппен қыс белгілерін жаздырту.

Сөз туғызу. Ұзын – ұзаю	Қысқа – қысқару
Аз –	Көп –
Суық –	Жылы –
Ашық –	Жабық –
Алыс –	Жақын –
Биік –	Аласа –
Жоғары –	Төмен –
Түзу –	Қисық –

(«Әліп-би», 94-бет)

Буындау. Жайылатын. Жапырақтарының. Күземдерін. Киімі. Үрпип.

Көшіру. «Күз» деген әңгіменің ішінде сызықшамен қосып жазған сөздері бар сөйлемдерді көшіру.

Айтқаннан жазу.

(Жат жазу). Лек-лек үйрек ұшып барады,
Қатар-қатар қаз ұшып барады,
Тізбек-тізбек тырна ұшып барады,
Топ-топ торғай ұшып барады.

Құрастыру. Балалар . . . Жапырақтар . . . Жыл құстары . . .
Әйелдер . . . Егіншілер . . . Жұрт . . . Құрт . . . Құмырсқа . . .
Астық сатып жатыр. Қора-қопсы түзетіп жатыр. Еркін ойнай
алмай жүр. Киім-кешек тігіп жатыр. Жылы жаққа ұшып барады.
Сарғайған. Жоғалған.

(«Әліп-би», 97-бет)

Көшіру.

Күн суытты. Ылғи қара суық. Күз жуық. Өте-мөте су суық.
Су сұуу керек. Су сууы сүмбіледен басталады.

Курай кураған. Ағаштар жапырағынан айырылған. Балалар шулай жүгіруден қалған.

Итке сорпа-су тимейтін болған.

Жұрт жүк-сайманын буып таңған.

Көшуге ыңғайланған. Сен жүк-сайманды бу.

Отау да жүк-сайманын буу керек.

Кеткен елдің соңынан қуу керек.

(«Әліп-би», 98-бет)

Көшіру. Қолыңды қайта-қайта ію керек илікпесе былай ій, сонда оңай ійіледі.

Борды түй, былай түйіу (түю) керек, сонда оңай түйіледі.

Борға майды құй. Былай құю керек.

Сонда жақсы құйылады.

Енді иле. Иі әбден қансын.

Иі болмаса жақсы жабыспайды.

Осымен терезенің ашық-тесігін бітеңдер.

Бітелмеген жер қалмасын. Істеп болған соң, қол жуу керек.

(«Әліп-би», 99-бет)

Көшіру. Жетім.

Әке-шешесі жоқ.

Апа-қарындасы да жоқ.

Ағайын-туғаны жана жоқ.

Құда-андасы тағы жоқ.

Айтқаннан жазу. Жетім

(хат жазу)

Етігі жыртық-жыртық.

Шапаны жалба-жалба.

Етегі жырым-жырым.

Бөркі тесік-тесік.

Қолы жара-жара.

Бет-аузы қотыр-қотыр.

(«Әліп-би», 100-бет)

Жаттау. «Біздің Ысқақ»

Жатқа жазу. «Ой, мерген-ақ» деген өлеңді жаттау керек.
Жаттағаннан кейін жатқа жазу керек.

(«Әліп-би», 101-бет)

Құрастыру. Ешкі... Сиыр... Түйе... Мысық... Ит... Жылқы...
Адам...

Мөңірейді. Үреді. Айқайлайды. Боздайды. Өкіреді.
Кісінейді. Өледі. Ән салады. Маңырайды. Шыңғырады.
Бақырады. Ақырады. Осқырады. Ырылдайды. Қырылдайды.
Мияулайды.

Жалғаулау. Бапа. Іні. Түс. Етік. Көз. Жеңеше.

Менің

Сенің

Оның

Қайсысын қайда жалғау.

-сам, -сем

Нұсқа: аш – ашсам,

жат –

кет –

іш –

ойан –

шеш – шешсем

айт –

қара –

кес –

тұр –

(«Әліп-би», 102-бет)

Айтқаннан жазу. «Саулық заңының» «Істеу» деген бөлегін
мұғалім айтқаннан жазу.

Жұмыс. Оқу бөлмесіндегі құлаққаттардың аттарын жазу.

Нұсқа: Бөлmemіздегі құлаққаттар:

1) пионер заңы

2).....

3).....

(«Әліп-би», 103-бет)

Көшіру. Кеше сызықшама жасадық. Менің жасаған сызықшамда 10 жастағы еркек бала мен қыз бала сызық басына бір-бірден келді. 9 жастағы, 8 жастағы еркек балалар сызық басына бес-бестен келді. 9 жастағы, 8 жастағы қыз балалар сызық басына алты-алтыдан келді.

(«Әліп-би», 104-бет)

Жауап жазу. Қандай баланың үсті-басы бор-бор болады?
Қандай шәкірттің бет-аузы сия-сия болады?
Қандай қатынның үйі шаң-шаң болады?
Қандай адамның беті-қолы күйе-күйе болады?

§ 14. ТАСЫМАЛДАУ

Мына сөздер жолға сыймаса, қалай тасымалдайсындар?
Жазып көрсетіңдер.

Күн бақпамызды. Әйдігіндей. Өлендерімізді. Белгілерін.
Сүгіреті.

Нұсқа:	күн	күн бақ-	күн бақпа-
	бақпамыз;	памыз;	мыз

Көшіру. Дәптерлеріңді сызықпен ортасынан қақ бөліп төмендегі әңгімені көшіріңдер. Сызықтың оң жағына жазғандарың сызықтан аспасын. Бос орын да қалмасын. Сыймаған сөзді алдыңғыша тасымалдап жазыңдар.

Нұсқа:

Түн суып, жылы көрпе жамылып жатамыз. Таң ертең суықтан қорынып, төсектен тұрғың келмейді.

Апам да ертеңгілік тұрғанда бүрісіңкіреп тұрады. Даладан келгенде, суықтан шіміркеніп келеді. От жағып алақанын отқа қақтап, «қылышын сүйретіп қыс келеді. Балалардың жылы киімі етігі жоқ» деп айта береді. От ала келген қатындар да соны айтады.

Төмендегі «Күзем» деген әңгімені көшіріңдер, жазғанда жолдың аяғында бос орын қалдырмай жазыңдар.

Күзем

(«Әліп-би», III-бет)

Байдікі күзек алады десіп жүрді. Бір күні таңертең тұрсақ, байдың үйінің алдында қойлар көгендеулі тұр. Үлкендер белдеріне ескі шекпен, жаман-жұман киіп байланып алған. Біреулері қырықтық қайрап отыр. Біреулері қой жығып жатыр. Біреулері қой қырқып отыр.

Балалардың ересектері көгеннен қой әкеліп беріп жүр. Кішкентайлары жүн жинап жүр. Мен де келіп жүн жинастым. Қап толған соң қолдасып көтеріп үйге апарып төгеміз.

§ 15. НӨМІР (№)

Төмендегі сөздердің тастарлық белгісі (-) тұрған жерінде жазбай тастап кеткен әріптер бар. Сол жазбай кеткен әріптерді сендер орнына қойып көшіріңдер.

№ 1		№ 2		№ 3	
Оң жағында «у» қалған, сол жағында «ы», «і» қалған		Оң жағында «й» қалған, сол жағында «ы», «і» қалған		Оң жағында «ы» «і» қалған, сол жағында «й» қалған	
аса-	асау-	а-	ай-	ау-л	а-ыл
саба-	сабау-	ба-	бай-	бау-р	ба-ыр
ата-	атау-	та-	тай-	ау-з	а-ыр
ұза-	ұзау-	жа-	жай-	жау-н	жа-ып
түзе-	түзеу-	са-	сай-	сау-қ	та-ыз
еге-	егеу-	то-	той-	қау-с	қа-с
оқы-	оқу-	қо-	қой-	қу-с	қу-ып
таны-	тану-	ү-	үй-	тұу-с	бү-ір
тасы-	тасу-	құ-	құй-	бұу-н	ү-ір
жекі-	жеку-	сы-	сый-	сұу-қ	тү-йін
бекі-	беку-	кү-	күй-	ұу-қ	о-ық
жібі-	жібу-	и-	йі-	жар-қ	сұ-ық

Жоқ әріптерін орнына қойып көшіргеннен кейін осы сөздерді буынға бөліп айырыңдар. Сонан кейін буындап жазыңдар.

Нұсқа: а-сау, са-бау

Мұнда да тастарлық белгісі тұрған жерде жазбаған әріптер бар. Сендер соларды орнына қойып көшіріңдер.

№ 1		№ 2		№ 3	
Оң жағында «р» қалған, сол жағында «у» қалған		Оң жағында «й» қалған сол жағында «ы» «і» қалған		Оң жағында «й» қалған, сол жағында «ы», «і» қалған	
бү-	бұ-	ар-	ары-ды	ты-	тый-ш
тұ-	тұ-	қар-	қары-ды	қы-	қый-н
жұ-	жұ-	қаб-	қабы-ды	жы-	жый-н
қу-	құ-	оқ-	оқы-ды	сы-	сый-р
сұ-	сұ-	тоқ-	тоқы-ды	а-	ай-л
ұ-	ұ-	тас-	тасы-ды	о-	ой-н
а-у	а-у	қас	қасы-ды	кі-	кій-м
жа-у	жа-у	жер-	жері-ді	ті-	тій-с
құ-у	құ-у	жек-	жекi-дi	бі-	бій-к
бұ-у	бұ-у	жіб-	жібі-ді	и-	йi-н
тұ-у	тұ-у	бек-	бекi-дi	ке-	кей-н
са-у	са-у	ір-	ірі-ді	со-	сой-л

Осылардың жоқ әріптерін қойып көшіргеннен кейін екі буындысын теріп алып бөлек шығарып буындап жазыңдар.

Нұсқа: а-рыу, а-уыу